

Mina intensiva år som postkassör - ett utdött yrke

av Snövit Janson

Den här texten bygger på mina minnen och jag gör ingalunda anspråk på att komma ihåg exakta siffror eller att vara vetenskaplig.

Mellan 1987 och 1995 jobbade jag som postkassör på olika postkontor i Stockholms innerstad, framför allt på Södermalm. Den första tiden, när jag var utan fast placering, en så kallad ufpl:are, for jag i ilfart runt i taxi mellan postkontoren, med min assurerade akutväska full med frimärken, för att fylla i luckor för postkassörer som var sjuka. Under löneveckan var det inte ovanligt att jobba från sju på morgonen till sju på kvällen, fem dagar i rad. Ibland kunde jag få byta kontor tre gånger på en och samma dag.

Akutväska, även kallad frimärksväska.
Fotograf okänd.

Det är drygt tjugo år sedan jag avslutade min postkassörskarriär och nuförtiden vet inte den yngre generationen vad postkontor och postkassörer var för något.

SNÖVIT JANSON är född 1962. Hon är beteendevetare och kommunikationsansvarig på Kvinnojouren Huddinge. Hon har tidigare varit verksam inom Posten och PostNord i en rad olika befattningar. Hon har även skrivit en självbiografisk bok, *Sverige, juggarna och jag*.

När jag för några år sedan under en semester frågade min son, född 1993, om han ville skicka några vykort till sina kompisar gav han mig en ytterst skeptisk blick och frågade vad jag menade. Han förstod varken frågan eller vad vykort var för något.

För inte så länge sedan visste hela svenska folket vad vykort, brev, postkontor och postkassörer var. Det finns väl inte en enda äldre vuxen i detta land som inte någon gång har tänkt "Kan de inte öppna en kassa till?"

Vid ett annat tillfälle, några år senare när jag frågade min dotter, född 1998, om hon kunde beskriva vad man gjorde på ett postkontor, svarade hon svävande att man kunde hämta stora postsaker där.

Det fanns tusentals postkontor på åttio- och nittioalet med över 75.000 anställda, nära hälften av dem var postkassörer.

År 2001 försvann postkontoren för gott och ersattes av serviceställen inkvarterade i Konsum, ICA, på bensinstationer och i tobaksaffärer. Postkassörer och annan personal fördelades på Postcenter och Svensk Kassaservice.

Postkontoret Linköping 3 Abisko. Foto: Monica Ericson.

Sju år senare lade Posten ner Svensk Kassaservice och vips, i ett enda drag var postkassörerna utplånade och borta, efter nästan etthundrafemtio år. En institution och ett yrke var borta, poff.

Kvar blev Företagscenter där det arbetade en ny personalgrupp, en hybrid mellan postkassörer, avgåendepersonal och brevbärare.

Det är inte alls konstigt att postkassörsyrket försvann, människor började kommunicera på andra sätt än med handskrivna brev och fasta telefoner, slutade betala räkningar över disk. Idag handlar många över internet och hämtar paket på serviceställen. Paketkonkurrensen är stenhård.

Av Postverket bidde Posten AB bidde PostNord bidde en tummetott.

Mina år som postkassör i Stockholms innerstad var intensiva med högt tempo, mycket övertid och tusentals och åter tusentals möten över kassadisen. Arbetskamraterna var fantastiska och kunderna roliga. Nåväl, kanske inte de griniga och högedragna och definitivt inte bedragarna och rånarna. Men låt oss ta det från början.

Antagningen

År 1987 sökte jag till grundkursen KG 88:1 och efter många intervjuer och tester blev jag antagen. Tusentals sökande till några hundra platser, givetvis kände jag mig utvald. Vad krävdes för att få bli postkassör? Du skulle framför allt ha två egenskaper som egentligen går emot varandra, nämligen att vara snabb och noggrann. Att du skulle kunna räkna snabbt i huvudet var en självklarhet.

Du skulle ha ett inbyggt säkerhetstänkande, du skulle tycka om människor och vilja betjäna dem med en stor portion service. Under min tid som postkassör utvecklades rollen till att bli en ren säljarroll.

Du skulle också tycka om att stå på en scen, bli bedömd av hundratals par ögon som följde din rörelse bakom luckan, varje steg mot pakethyllan, varje knapptryckning kopplad till nummerlappsmaskinen. Vi fick göra ett flertal tester som gick ut på att räkna och alla var på tid. Du skulle helst ha alla rätt på kortast tid.

I augusti 1987 började jag min postkassörsutbildning på Postskolan som då låg

vid Fridhemsplan i Stockholm. Vi var åtta förväntansfulla elever som nu skulle varva teori med praktik och förhoppningsvis bli klara med utbildningen i maj året efter, 1988. Där och då startade min postala resa och jag blev kvar i Posten i tjugofem år, överlevde cirka tio omorganisationer och lämnade företaget 2012 vid en omorganisation.

Anledningen att jag stannade kvar i Posten så länge var att det fanns stora möjligheter att inom företaget byta yrke. Under mina år hade jag följande yrken: postkassör, praktikinstruktör, kassainstruktör, utrikes reklamationsutredare, assistent, informatör, kommunikatör, funktionsstöd, journalist, webbredaktör, webbkoordinator. Vilken fantastisk resa, eller hur?

Av alla de yrken jag har haft i Posten var postkassör, kassainstruktör och journalist de som jag trivdes bäst med.

Artikelförfattaren (trea från vänster i första raden) som kassainstruktör på Postskolan.

Foto: Yngve Hellström.

Postkassörsyrket får ett särskilt nostalgiskimmer och jag kan ännu känna doften av postkontoren, försändelserna, pengarna, ljudet av nummerlappsmaskinen, klicket när jag stängde postluckan. Alla roliga skratt med kollegorna, de särskilda tillfällena som månadsskiftena och julen. Vilken ynnest att få ha upplevt att arbeta i ett kvalificerat yrke och att få kunna berätta för barn och yngre om något de inte kan föreställa sig. Tänk bara att vi köade i timmar på postkontor för att få ut kontanter. Säg det till någon som aldrig har gjort annat än betalt med bankkort eller swishat pengar med sin telefon. Förklara för

samma person att vi hade bankvalv fulla med pengar, att vi faktiskt kunde bada i pengar om vi så ville. Inte helt lätt att förklara, eller hur?

Men om jag nu ska bege mig in i nostalgiska promenader på Södermalm i Stockholm, förirra mig tillbaka till 1988, hur såg det ut då?

Om du någon gång handlar på Lidl på Folkungagatan kan du tänka att där låg Södermalms största kontor, Stockholm 4, Posten Folkungagatan. Om du dinerar på hippa Urban Deli i Sofo sitter du i själva verket på Stockholm 11, Posten Nytorget, och vem vet, kanske har du beställt bord i det som en gång var valvet. Södersjukhuset hade ett pyttekontor, Stockholm 38, Posten Södersjukhuset. Stockholm 20, Posten Ringen har övertagits av Kicks och i Stockholm 9, Posten Hornsgatan huserar numera Cykelringen.

Jag vill passa på att hylla denna fantastiska yrkeskår som nästan enbart bestod av Gunillor, Kerstinor, Annor, Kristinor, Elisabettor, Margaretor, Evor och en och annan Kjell. Hjälpsamma, trofasta, lojala, beväpnade med snabba fingrar, noggrannhet och humor. Många av oss älskade att tävla om vem som tryckte fram flest kunder, vid stängning räknades inbetalningskort och antal transaktioner, allt skulle jämföras och varje dag skulle nya rekord slås. Ah, du härliga nostalgi!

Postkontoret Lund 2 sett från gatan.

Foto: Olle Synnerholm.

Först kund

Som nittonåring flyttade jag till huvudstaden för att studera beteendevetenskap vid Stockholms universitet. Jag bodde på Lappkärrsberget, ett studentområde alldeles bredvid universitetet. I Rotundan låg Stockholm 50, Posten Universitetet.

I tre års tid tillbringade jag varje dag på detta postkontor. Jag hade nämligen kommit på ett fiffigt sätt att hålla koll på min skrala ekonomi. Hela studiemedlet åkte in på en bankbok.

Om du som läser detta är lite yngre och kanske inte vet vad en bankbok är ska jag försöka förklara. Det är en liten tunn bok med ett tiotal sidor som storleksmässigt motsvarar två VISA-kort. Bankboken fyllde exakt samma funktion som VISA-kortet gör idag, ett ställe där du förvarar dina pengar. Alla hade bankböcker, från barn till pensionärer. En del hade flera stycken, särskilt pensionärer. Föräldrar öppnade bankböcker åt sina barn när de var små och satte in barnbidraget på dessa. En del barn kunde få en bankbok full med pengar i dopgåva eller födelsedagspresent från släktingar. Pensionärer lade undan till sin begravning.

Jag räknade ut hur mycket jag kunde spendera av mitt studielån per dag när alla utgifter var dragna. Det resulterade i en daglig promenad till postkontoret då jag tog en nummerlapp och köade upp till en timme för att ta ut femtio kronor. En timme om dagen är ungefär 26 timmar i månaden om

vi räknar bort söndagarna. Det är ett dygn plus två timmar.

Om du är uppvuxen med att göra dina bankärenden via dator eller telefon är du säkert glad att du slapp detta ständiga köande. Tänk att vi hade ett system där vi först köade för att sätta in pengar och därefter köade vi igen för att få ut dem. En del av oss varje dag. Hur orkade vi?

Sedan postkassör

Det började verkligen inte bra. På min allra första dag som elev hade jag minus 233 kr i kassan. Hur många gånger jag än räknade, fattades pengarna.

Inombords förbannade jag min praktikinstruktör för att han inte hade hållit ordning på mig, nitiskt suttit bredvid mig, följt mina stämpeldrag, uträkningar på addon och varen da ”hur vill du ha pengarna fråga” till kunder. Han hade istället struttat omkring och pratat med brevbärare, postiljoner och kassörer. Något sa mig att han förmodligen kände sig lugn av mitt skryt om att jag hade jobbat på Systembolaget hela sommaren och inte en endaste gång haft fel i kassan.

Mellanchefen överpostexpeditören suckade demonstrativt, tittade på klockan och sa högt och missnöjt att jaha, undrar när vi kommer hem ikväll då?

Kanske borde jag ha sett det som ett tecken att hoppa av utbildningen och att byta bana.

Men jag stannade kvar i Posten och har gjort en resa som jag själv skulle vilja kalla för en kommunikationsresa. Jag har sett det fysiska brevet återfödas som fax, mail, sms. Och ibland undrar jag om någon någonsin skriver för hand numera? Pennan har förlorat sin position som det skrivna ordets främsta hjälpmedel. Numera går allt att skriva via knappar, tangenter, pekskärmar eller klick. Förr hade vi olika handstilar, en del skrev vackert, andra oläsligt. Idag väljer vi mellan Times New Roman och Garamond och hundratals andra typsnitt.

Som postkassör har jag också fått följa utvecklingen av sättet vi hanterar våra pengar,

I-stämpel användes vid manuella inbetalningar och insättningar. Fotograf okänd.

allt från att hämta i postluckan till att swisha iväg dem via mobiltelefonen. Det har varit en omvälvande och kul resa!

Vi hade ett flertal kampanjer där vi postkassörer berättade för våra kunder att de borde skaffa sig postgirokuvert och skicka in sina räkningar till Postgirot istället för att gå till postkontoret och betala dem. Vi övertalade våra kunder att skaffa sig bankomat-kort istället för att hämta ut pengar i våra kassor. Det var att gräva vår egen grav och naturligtvis pratade vi om detta, men utveckling är svår för att inte säga omöjlig att hejda. Resan mot det papperslösa och kontantlösa samhället hade påbörjats och pågår än.

Postkontoret Lund 2 från insidan med postkassör och kund i full interaktion med varandra år 2001.

Foto: Olle Synnerholm.

Karriären

Som kassör gick det att välja inriktning mellan att vara brev och paket-kassör, bank- och kassa-kassör eller både och. Det var en lägningsfråga, en del gillade försändelser mer än bankärenden och blev kompisar med kvarterets alla företagare. Andra föredrog

bankärenden och drog så småningom vidare till någon av bankerna.

Många gillade både och, det fanns en stor spännvidd i yrket. Jag själv var en typisk både och kassör som gillade omväxling.

En förste postkassör kunde bli huvudkassör, sitta i huvudkassan och ha hand om alla pengar på kontoret och driva cash management på kontoret. Cash management gick ut på att inte ha en massa pengar i kassavalvet utan bara så mycket som behövdes, resten skickades in till Centralkassan. Det var stor skillnad på behovet av pengar beroende på om det var hög- eller lågtrafik på kontoret och det i sin tur berodde på var i månaden man befann sig.

Postkontoret Halmstad 10 i Trönninge centrum. Postmästaren Ingmar Lindgren i kassan 1990. Alla slags ärenden. Fotograf okänd.

Arbetsplatsen postkontoret

Hur beskriva ett postkontor för den nya generationen, uppvuxna utan? Låt mig försöka.

Ett postkontor var en lokal som enkelt skulle kunna beskrivas som en insida och en utsida som delades av i mitten. En lokal där människor hämtade pengar och försändelser eller tvärtom, satte in pengar på konton, betalade räkningar och skickade brev och paket. Jag tror inte att mina barn vet vad ordet försändelser ens betyder. Förutom det kunde man växla utländsk valuta, köpa teaterbiljetter, spela på hästar och låna pengar. Man kunde också ansöka om ID-kort och körkort. Dessutom vart fjärde år kunde man poströsta och då fick en del av oss postkassörer agrera valförrättare.

Postkontoret Malmö 4 1990. Foto: Mats Olsson.

Kassörerna satt i kassor på rad och var avskärmade från utsidan av en lucka av tjockt glas. Glasluckan gick nästan ända upp i taket för att ingen skulle kunna hoppa över och in till kassörerna. Luckan skulle av samma säkerhetsskäl alltid hållas stängd. Rånare fanns det nämligen gott om och postkontoren var en guldgruva för dem.

Naturligtvis öppnade kassörer sina luckor hundra gånger om dagen, men alltid med ett vaksamt öga ut mot lokalen. Fanns det någon i lokalen som betedde sig konstigt, som följde deras arbete på insidan med en alldeles för nogsam blick? Fanns det någon som inte hade tagit nummerlapp utan bara stod stilla och såg suspekt ut? Någon som de aldrig tidigare hade sett? Det fanns ett hemligt kodspråk som kassörer uttalade högt för att göra varandra uppmärksamma på om de hade en bedragare i kassan eller att en person hade ett skumt rekognoseringsbeteende. Det kunde vara ett högljutt konstaterande att ”Ö-journalerna är slut”, eller ”kan du hämta en X-journal?”

Förutom potentiella rånare, kunde även stamkunder bete sig en smula besynnerligt.

Jag minns särskilt en kund som hade en förkärlek till att kliva in halv- eller helnaken när hen skulle uträtta ett postärende. Men sådana petiteter var kassörerna vana vid och fäste inte alls någon större notis vid.

Mitt i kundlokalen stod oftast den stora heliga nummerlappsmaskinen, älskad av alla. Utan den kunde ingen leva och ingen förstod heller hur man tidigare hade klarat sig. Varje gång nummerlapparna tog slut blev det kaos och snudd på tumult.

Kunder skrek rätt ut, bankade på luckan: ”Hallå! Nummerlapparna är slut! Fixa nummerlapparna nu!” Överpostexpeditören, eller någon av kassörerna fick slänga allt åt sidan, rusa ut och sätta i en ny rulle.

Det var så mycket folk som gick till postkontoren dagarna i ända, ja det kunde vara lika mycket folk i lokalen som det är knöfullt med folk till bristningsgränsen i sista och första tunnelbanevagnen mitt i rusningstrafiken i huvudstaden. Folk trängdes som sillar i en sillburk och paniken var ett faktum när nummerlapparna tog slut med hundratals kunder i lokalen samtidigt som hundratals strömmade in. Ja det var folksamlingar som

till och med skulle få Systembolaget att verka öde en fredag kvart i sju eller dagen före julafton. Eller, för att förklara för yngre personer som inte upplevt postkontor, som när man köar till en konsert eller ska gå in på en konsert till en populär världsartist, eller ett knökfullt dansgolv. Så populära var faktiskt postkontoren.

Nummerlappsmaskin på postkontoret Knivsta år 1994. Posten lanserar sin nya giv "Post i Butik".
Foto: Sven Tideman.

Förutom nummerlappsmaskinen fanns skrivpulpeter, stolar, bänkar och blommor i lokalen. Och naturligtvis massor av blanketter, själva bränslet i postkontorsmaskineriet. Det fanns blanketter till allting, för insättningar och uttag med eller utan bankbok, det fanns fyra olika sorters inbetalningskort, adresskort för inrikes paket och utrikespaket. Blanketter för dödsboärenden, tulldeklarationer och blanketter för ansökan om id-kort.

Vi hade hur många blanketter som helst. Stora skåp med blanketter, ja till och med rum fyllda med inbetalningskort, utbetal-

ningskort, postförskottsblanketter för brev, postförskottsblanketter för paket, telegram-postanvisningar, vanliga postanvisningar och postförskottspostanvisningar. Blanketter för besvaringar, missivkuvert och naturligtvis blanketter för att kunna beställa ännu fler blanketter.

Postkassörerna satt i rad och med en liten knapp vid kassan tryckte de med kärlek, fruktan och frenesi fram kunder. Ljudet från nummerlappsmaskinen ekade i lokalen. Kunderna fick skjuta in sina blanketter, bankböcker och legitimationer under postluckan, ett litet mellanrum på kanske fem centimeter, det för att inte något vapen skulle kunna stickas in och användas mot kassörerna.

Postkontoren var olika stora, det fanns enorma kontor där brevbärare arbetade sida vid sida med postkassörerna. Brevbärarna sorterade boxpost och "slog" sin post för att sedan ge sig ut på brevbärarrunda. Alla hade de ett eget distrikt. Med sin post menas post som brev, vykort och avier till de människor som bodde på de gator som tillhörde brevbärarens distrikt.

Posthantering på postkontoret Stockholm 4, Folkungagatan på Södermalm i Stockholm år 1981.
Foto: Ingrid Hagström.

På postkontor arbetade även personal på avgående, postiljoner. Det var de som tog emot posten som kom flera gånger per dag i lastbilar, de tömde även brevlådorna som stod utanför postkontoret, de såg till att all avgående post kom iväg från postkontoret i postsäckar och metallburar.

Världspost i postsäckar uppstaplade i stora hallen i Centralposthuset i Stockholm med destination Ryssland år 1915. Foto: Theodor Modin.

Om vi åter ska vända oss till de yngre. Vadå post kanske du tänker? Räkningar eller? Det fanns hur mycket post som helst på den här tiden. Inte bara vanliga brev, utan rekommenderade brev, assurerade brev, postanvisningar, postförskottsbrev, postförskottspaket, vanliga paket, ovanliga paket, assurerade paket, ja till och med askurnor. Allt som numera skickas via mail, sms, Facebook och andra sociala medier skickades som fysiska brev. Allt som du skickar till tidningar, förlag, tevekanaler, förslag, insändare, tävlingar. Allt skickades med posten. Alla hälsningar till din familj och dina vänner, alla dina inbjudningar till dop, födelsedag och begravning. Allt skickades med posten. Alla meddelanden till vänner, myndigheter, företag som du idag kan skicka digitalt kunde du bara skicka som fysiska brev för inte alls så länge sedan.

Och så ”klumpen”. Så kallades stora brev som inte fick plats i din postlåda. Så kallas de än idag, de får fortfarande inte plats i din postlåda. Postkontoren var tapetserade med klump och paket, från golv till tak, särskilt till jul. Klump kan till exempel vara en bok du har beställt på nätet.

Idag vet Google allt om dig. Igår visste postkassören och brevbäraren allt om dig. De visste hur många barn du hade om du fick barnbidraget på ett utbetalningskort, de visste hur mycket du tjänade eller hade i pension. De visste hur mycket du betalade i hyra

via räkningarna som du betalade i kassan, de visste hur mycket du hade kvar att leva på efter att du hade betalt alla dina räkningar. Om du hade betalningsanmärkningar, brev från kronofogdemyndigheten, vad du hade för intressen, prenumerationer på tidningar. När du fyllde år, personnummer och hur många som gratulerade dig på födelsedagen. De visste hur fåfäng du var. Visserligen tog ingen selfies men lämnade in kort på sig själva när de skulle beställa körkort och idkort.

Förutom post och blanketter fanns det på varje postkontor ett valv. Valvet var fullt med pengar, frimärken och värdeförsändelser som låstes in på kvällen. Där fanns personliga skåp för postkassörerna att ställa in sin kassa och frimärken efter dagens arbete. Det var inte alls konstigt att rånarna älskade vår arbetsmiljö. I valvet kunde det ligga tio till tjugo miljoner kronor på ett medelstort kontor i Stockholm vid månadsskiftet, då löner skulle betalas ut. Idag 2017, skulle det motsvara minst det dubbla. Dagen innan en pensionsdag kunde kontoret få en postsäck med tre miljoner i hundralappar som huvudkassören tömde upp på en brevvagn och sedan sorterade i tiotusen kronors buntar. Detta kunde göras sittandes bakom en skärm alldeles intill kassorna. Pensionärerna älskade hundralappar.

Varje dag fördelade huvudkassören ut pengar till de andra postkassörerna. En normal dag på ett normalstort kontor i innerstaden i Stockholm brukade man kvittera till sig 92.000 kronor när man började sitt arbetspass. Kan du förstå hur mycket pengar en postkassör räknade varje dag? Ibland flera miljoner. Kassörerna räknade noggrant och kvitterade till sig pengarna av huvudkassören i ett litet rum som angränsade till valvet, under högt trafik flera gånger om dagen.

Om pengarna tog slut ringde man bara till något närliggande kontor och tog tunnelbanan och hämtade lite i en plastpåse. Om huvudkassören glömde att beställa pengar fick någon raskt sätta sig i taxi och åka in till Centralkassan på Klarabergsviadukten. Det var före värdetransportbilarnas tid.

Jag minns själv en gång när jag mitt på eftermiddagen traskade iväg till banken på Karlbergsvägen, med en postväxel på en miljon kronor i fickan. Den kvitterade jag ut, stoppade sedlarna i en väska och traskade tillbaka till mitt postkontor.

”Hur vill du ha pengarna?” var den vanligaste frågan postkassörer ställde till kunder.

Hierarkin

Överst på tronen satt postmästaren och hen hade oinskränkt makt. Det var till hen vi postkassörer gick när vi fick de allra svåraste och knepigaste ärendena i kassan. Det var nämligen så att ibland kunde vi få en vansinnigt knivig fråga av en kund, som ingen av oss visste svaret på och heller inte kunde hitta i någon av handböckerna. Ett exempel på en sådan fråga kunde vara om en person kom in med en premieobligation från 1938 och ville lösa in den och vi hade inte den blekaste aning om hur mycket obligationen var värd.

Efter att ha rådgjort med överpostexpeditören och förste postkassören, efter att ha slagit i alla handböcker, till och med i de äldsta som vi använde allt mer sällan, våra kära gamla reglementsböcker PR1, 2, 3 och 4 och inte hittat svaret, ja, då var det bara att harkla sig och försiktigt knacka på postmästarens dörr.

Noteras bör att det inte var helt säkert att postmästaren kunde svaret på frågan men hade makten att helt enkelt bestämma vad vi skulle göra med obligationen.

Postmästaren var ytterst ansvarig på postkontoret för både kontor och personal. Hen satt oftast inne på sitt rum, började dagen med att öppna sin post, svara i telefon och ha möten med sin personal och kontakter med regionkontor och huvudkontor.

Ibland kunde en upprörd kund kräva att få tala med postmästaren. Det kunde vara på grund av att kunden inte blev igenkänd av postkassören och blev avkrävd att visa sin legitimation, det kunde också vara att kunden inte trodde på det postkassören sa gällande kundens specifika ärende utan ville få det bekräftat av postmästaren. Det var

Postmästare Lis Thögersen vid sitt skrivbord.

Postkontoret Storvik år 1990.

Foto: Torbjörn Johansson.

vanligt att unga kvinnor i kassan inte blev trodda och det var inte roligt att utsättas för det. I det läget skred postmästaren ut från sitt rum i total auktoritet och bekräftade förhoppningsvis postkassörens ord och handling.

Postmästare kunde man bara bli efter att ha arbetat väldigt många år i Posten. Innan dess var det ingen idé att ens försöka aspirera på postmästarutbildning.

Efter postmästaren i hierarki kom överpostexpeditören och därefter förste postkassören. Överpostexpeditören var mellanchef och den som bestämde när postmästaren hade gått för dagen. Postmästaren hade vanlig kontorstid medan överpostexpeditören arbetade skift och lördagar enligt schema, precis som vi postkassörer.

De flesta överpostexpeditörerna var levande uppslagsverk som kunde rabbla allt från regler för dödsbon till undantag av regler för expressbrev till vissa delar av landet. Det en överpostexpeditör inte visste om Postens regelverk var inte värt att veta. De kvinnor som var överpostexpeditörer, för det var mest kvinnor som avancerade till denna titel, hade arbetat i många år som postkassörer.

Postkassörsmän gick oftare till att bli postmästare efter att ha arbetat som överpostexpeditörer ett tag. Det gick nämligen inte att hoppa över ett led. Allting var noga reglerat i personalhandböcker.

En postkassör kunde avancera till att bli förste postkassör eller till att bli praktik-

instruktör och därefter ansöka till att komma in på Postskolan för att bli kassainstruktör.

En praktikinstruktör hade ansvaret för blivande postkassörer som varvade teori med praktik. Alla elever tilldelades ett eget elevpostkontor och en egen praktikinstruktör.

När jag hade jobbat i ett år på postkontor tyckte en överpostexpeditör att jag skulle passa utmärkt som praktikinstruktör. Hen hade upptäckt min pedagogiska läggning och gick sonika in till postmästaren som i sin tur rusade ut ur sitt rum fram till mig, ställde sig och vägde kroppen fram och tillbaka på sina tår samtidigt som hen spände blicken i mig och sa: "Jaså du Snövit, du vill bli praktikinstruktör. Men du har ju bara arbetat ett år som kassör. Tror du verkligen att du kan klara av det?"

Min postmästare tyckte inte att jag hade förtjänat att bli praktikinstruktör men överpostexpeditören vann det slaget och jag själv bedyrade, som ett litet barn för goa postmästaren att jag visst skulle klara av att bli världens bästa praktikinstruktör.

Att komma i tid

Du fick inte försova dig om du jobbade förmiddag. Det innebar katastrof för kontoret. På de stora brevbärarkontoren var det främst ankomstbehandling av värdepost postkassörerna skulle hinna göra innan kontoret öppnade. På brevbärlösa kontor gjorde postkassörer allt från att sortera boxpost till att hantera värdepost, paket, postförskottsbrev, postförskottspaket, vanliga paket, poste restante, ta fram sin kassa och allt skulle göras innan frukost med kaffe. Den som försov sig var man inte nådig mot.

På Stockholm 9, Hornsgatan, började morgonskiftet kvart över sex och avslutades halv tre på eftermiddagen. Lunchrasten var en halvtimme. Varje kassör hade sina givna arbetsuppgifter, allt var noggrant uträknat på minuten på en tjänstgöringslista som vi följde punktligt.

Posten kom i stora säckar, värdepost för sig och vanlig post för sig, klumpen och paketen kom i stora burar.

Överpostiljon Håkan Eriksson på postterminalen Sandviken år 1995. Foto: Vigdis As.

Värdeposten bestod av rekommenderade brev, assurerade brev och paket, vi kallade dem för rek och ass. Brevpostförskotten, åkte snålskjuts med värdebrevet, de var inte värdebrev i egentlig mening men skulle lämnas ut till kund mot betalning så det kunde inte gå ut med brevbäraren utan ankomstbehandlades precis som värdeposten.

Vi aviserade rekommenderade och assurerade brev och brevpostförskott för hand med papper och penna, vi stämplade med pagineringsstämpel, en siffra på reket, en på avin, sittandes runt ett bord med varsin hög med värdepost, stämplade och skrev ut avier som skulle ut till kunder med brevbäraren samma morgon.

Datumstämpel användes till mycket, bland annat till att stämpla avier vid utlämning av försändelser. Foto: Yngve Hellström.

Någon räknade svarsposten, vissa företag fick enorma mängder och då gick det snabbare att väga svarsposten än att räkna de små sladdriga lapparna en och en. Man räknade hundra stycken och vägde dem, sen vägde man resten och skrev upp på en blankett. Svarspost motsvaras idag av att vi tackar ja till ett erbjudande från ett företag, till exempel att göra en synundersökning till rabatterat pris, eller att börja prenumerera på en tidning. Idag gör vi det digitalt, då fick vi fysiskt skicka in svaret till företaget, så kallad svarspost, vi betalade inte för det, det gjorde mottagaren. Vi postkassörer skrev upp på listor hur mycket postmästaren skulle fakturera företagen för svarsposten. Andra sorterade post restante, post till människor som inte hade fast adress, det kunde också vara till turister. Någon ankomstbehandlade postförskotten. Snabbt skulle det gå, alla längtade till morgonkaffet och ostfrallan. Innan kaffet skulle pengar delas ut av huvudkassören, kassor skulle tas fram, koder skulle slås in. Vi var verkligen snabba och noggranna.

Postala uttryck. Slå posten

Stockholm 9, där jag gjorde min praktik, låg på Hornsgatan på Södermalm i Stockholm. Det var ett slitet och ruffigt södermalmskontor med väggar i mörkt trä som passade väl in i stadsdelen. Detta var långt innan de hippa människorna flyttade in till Söder, här bodde många pensionärer, missbrukare och andra helt vanliga människor.

Jag älskade Stockholm 9, blev omedelbart kär i de kilometerlånga hyllorna till brädden fyllda av paket från Ellos, Haléns, H & M, klumphyllorna med böcker från Bra Böcker, Månadens Bok, de grå plastlådorna fyllda med rekommenderade brev som varje dag plockades fram ur valvet och placerades mellan brev- och paketkassorna.

Varje dag ”slog” vi posten, det vill säga vi knöt ihop postsäckar på ett alldeles speciellt sätt, vi la vanlig post och värdepost i olika säckar och värdeposten plomberades med särskild blyplomb.

Pakethylla på postkontoret Köpmanholmen år 1993. Foto: Siwerts Foto.

På insidan av postkontoret, betydligt större än kundlokalen, arbetade vi postkassörer sida vid sida med brevbärarna och postiljonerna.

Varje dag kom post till kontoret i stora säckar. Posten kastades upp på stora sorteringsbord där den ”restes” och hämtades av försorterarna som i sin tur kastade upp posten i uppmärkta fack efter respektive brevbärarlag. Brevbärarna hämtade sedan sin post från lagsorteringen och kastade upp den i hushållsfacken där den finsortades. Slutligen togs posten ner från facken och ställdes i gångordning i väskan. Posten som inte fick plats buntades och kördes ut till de olika buntlådorna längs brevbäringssturen.

På fredagarna, efter sin tur, spelade brevbärarna kort och tog sig en öl eller två i källarutrymmet.

Proppkunder

Postkassörer delade in månaden i månads-skifte, barnbidrag, pensioner och jobblördagar. Vid månadsskiftet skulle lönen hämtas ut och räkningar betalas. Dessa dagar, från den tjugofemte och fram till den sista dagen i månaden, var våra postkontor fyllda till bristningsgränsen och den heliga nummerlappsmaskinen sprutade ur sig nummerlappar som en glödhet drake.

Löntagarna fyllde i uttagsblanketter, skrev ut personliga checkar eller kvitterade ut lönen på utbetalningskort. Samtidigt hade de

med sig femton, tjugo inbetalningskort. Hyra, el, telefon, försäkring, lån, dagisavgift, tidsningsprenumeration...

Vi postkassörer skulle kontrollera varje kund som vi tryckte fram, jämföra legitimationen med personen framför oss, detta utan att kunden skulle känna sig uttittad, jämföra namnteckningen på legitimationen med namnteckningen på allegatet, kontrollera att legitimationen var giltig, även kontrollera att den inte var falsk. Förutom det även kontrollera att allegatet inte var falskt eller stulet, att giltighetstiden inte hade gått ut. Små, små iakttagelser men väldigt viktiga att göra. Snabb och noggrann...

Det kunde ta tid och vara körigt sådana här dagar. Särskilt om det var många proppkunder i lokalen.

En proppkund var en person som högt och gällt uttryckte sitt missnöje med att det var alldeles för få kassor öppna i förhållande till kundantalet och sedan, när det blev hems tur, inte hade förberett någonting, det vill säga inte fyllt i någonting och beordrade fram en penna för det fanns ju inga pennor i kundlokalen. När väl uttagsblankett eller utbetalningskort var påskrivet och legitimationen skulle halas fram låg den längst in i kavajfickan, i det absolut minsta plånboksfacket. Om en postkassör bad en proppkund att ta ut sin legitimation ur plånboken, för att känna på den och konstatera äktheten kunde det komma nya haranger om att det minsann var onödigt.

En proppkund kunde också vara en person som hade glömt sin legitimation hemma och som först efter tio minuters diskussion huruvida hen var känd eller inte, gick med på att hämta den.

Fikonspråk

På de flesta arbetsplatser förekommer fikonspråk och vi postisar var inget undantag. När vi knappade in checkar och uttagsblanketter hade våra postkassamaskiner direktkontakt med bankens datasystem. Vi var online, som vi sa. När vi inte var online, var vi offline. Idag används engelskan naturligt om många

digitala uttryck men då var det inte lika vanligt att använda dem. Offline översatte vi med avskild och frånskild vilket kunde få en hel del kunder att höja på ögonbrynen.

–Tyvärr, jag kan inte se hur mycket pengar du har på ditt konto, jag är dessvärre frånskild.

Likaså kunde man ha automatiska överföringar från till exempel lönekontot till sparkonton. Ibland slant det i munnen på en del postkassörer och överföringar blev avföringar istället. Då kunde det låta så här:

– Innan jag dödar din bankbok måste jag ta bort alla dina avföringar till kontot.

Vi som arbetade på postkontor älskade vårt fikonspråk, vi pratade hela tiden med två- och trebokstavsord och naturligtvis kryddade vi språket med en hel drös kassakoder. Har alla gjort en sjuttiofem? Glöm inte sjuttiosexan. Nu slår vi en sjuttioåtta och går hem. Har du räknat alla dina ik? Kan det vara ett ub som saknas? Eller kod fjorton?

Kunderna hade ingen aning om vad vi pratade om och vi kassörer var så inne i vårt språk att vi inte tänkte på det.

Förutom att vi förkortade blankettnamn och använde sifferkodspråk förkortade vi även våra olika yrken och så klart själva arbetsplatsen. Postkontoret kallades rätt och slätt för pk.

Vi hade många personalgrupper i strikt hierarkisk ordning. När jag började som postkassör var jag först en **ufpl** (utan fast placering), sedan en **pkr** (postkassör), **pri** (praktikinstruktör) och till sist en **ki** (kassainstruktör).

Förkortningar

Pk	– postkontor
Pkr	– postkassör
Pkrd	– postkassör deltid
Fpkr	– förste postkassör
Pm	– postmästare
Öpx	– överpostexpeditör
Bb	– brevbärare
Bb	– bankbok
Bbb	– brevbärande
Pj	– postiljon
Pjd	– postiljon deltid

Öpj	- överpostiljon
Ik	- inbetalningskort
Uk	- utbetalningskort
Ub	- uttagsblankett
Pf	- postförskott
Pa	- postanvisning
Pfpa	- postförskottspostanvisning
Telpa	- telegrampostanvisning
Kk	- körkort

Jag skulle kunna göra en lång lista på alla förkortningar vi använde dagligdags men stannar. Ni har säkert redan förstått hur det kunde låta när vi kassörer pratade med varandra.

"Postipedia"

Som postkassör under senare halvan av åttiotalet och första halvan av nittiotalet lyckades jag pricka in en oerhört spännande teknikutvecklingsfas i den mänskliga historien. Jag skulle vilja beskriva det som att jag klev rakt in i informationsteknologin precis innan den exploderade. Jag skulle till och med vilja påstå att jag faktiskt tillhörde en av de grupper i arbetslivet som var pionjärer i skapandet av det papperslösa samhället.

År 1987 när jag började hade postkontoren haft postkassamaskiner i några år. I dagligt tal kallades de för pkm och var ett halv-datoriserat kassasystem som bestod av tre delar, vi knappade in siffror i en del som påminde om en räknemaskin, tryckte ner dokument som inbetalningskort eller insättningsnotor i en skrivardel och ur den tredje delen kom det ut gula små kvitton.

Innan dess gjordes allting manuellt, kvitton skrevs för hand, in- och utbetalningar i bankböcker likaså, allting vi gjorde, gjorde vi för hand. I det helmanuella systemet användes olika stämplatser för kredit och debet. I-stämpel för inbetalningar och datumstämpel för utbetalningar. Datumstämpeln ackompanjerades alltid av kassörens signatur och självklart hade varje kontor en lista med alla kassörers signaturer.

Under en övergångsperiod arbetade vi både manuellt och i ett halv-datoriserat kassasystem. Ibland brakade det halv-datoriserade

kassasystemet ihop och vi fick snabbt plocka fram våra manuella journaler. Att det bara räknades som halv-datoriserat berodde på att vi bara hade tillgång till Nordbankens kundregister, inga andra banker. Vi var alltså online med Nordbankens databaser och deras kunder kunde få veta hur mycket pengar de hade på sitt konto i våra pkm-maskiner. Handelsbanken, SEB och Sparbanken hade sina egna online-system.

Världspremiär för PKM (postkassamaskinen) år 1974 på postkontoret Stockholm 3. Postkassör Agneta Åberg visar hur maskinen fungerar.
Foto: Yngve Hellström.

År 1987 fanns varken internet, mobiltelefoner eller e-postanvändning. Om fysiska brev motsvarade det som snart skulle slå igenom som e-post och om fasta telefoner på samma sätt motsvarade mobila telefoner, vad var det då som motsvarade internet? Hur fick vi snabbt information om spärrade checkar, nya beloppsgränser eller de senaste metoderna busarna använde för att förfalska körkort och postanvisningar? Och hur visste vi kassörer hur man öppnade bankbok, vilka regler som gällde vid dödsboärenden och om man kunde skicka expressbrev till Kuala Lumpur? För vi postkassörer kunde ju inte hålla allt i huvudet, även om vi hade koll på vansinnigt mycket. Vi hade tusentals regler och reglementen kring bankärenden, postärenden, legitimationsbestämmelser och varje regel hade minst tre undantag.

Så hur såg informationen ut, hur sökte vi den och hur uppdaterades den? Hur såg "Postipedia" ut innan Wikipedia och Google?

Handböcker fanns i varje kassa. Här på postkontoret Johanneshov 1 år 1993.

Fotograf okänd.

Vårt "Postipedia" bestod av tjocka handböcker som stod i givakt vid varje kassaplats och redo för oss postkassörer att plocka fram och bläddra i när vi fick en knivig fråga att lösa. Böcker fyllda med yrkeskunskap, Sparboken, Giroboken, Allmänna boken, Försändelseboken, Posttaxan, ja jag har säkert glömt några. När information i handböckerna blev inaktuella skulle nya blad tryckas och bytas ut. Ibland var det hela kapitel som skulle bytas ut, ibland en siffra. Den snabba informationen fick vi via Kassa-Nytt, ett dokument med nyheter och information som skickades ut med post till alla postkontor flera gånger i veckan. Det kunde till exempel vara en beloppsgräns på uttag på annan banks check som skulle höjas eller sänkas, det kunde vara information om att det från och med ett visst datum var tillåtet att skicka begagnade kläder till ett visst land, ja det kunde vara precis allting mellan himmel och postkontor.

Vi läste Kassa-Nytt, strök och skrev för hand i handböckerna, tills det kom nya upp-

daterade blad till handböckerna. Ändringen till handböckerna kom ut då och då. Det fanns inget bestämt schema för dessa utan de kom ut när det helt enkelt var ohållbart att ha för många hänvisningar till Kassa-Nytt och Cito-Bladet. Ändringarna kom från regionkontor och huvudkontor.

Det var ett tidskrävande hantverk med gammaldags teknik jämfört med idag när man går in i ett dokument, ändrar och klickar på Spara.

Förutom Kassa-Nytt, Cito-bladet, HK-nytt och spärrlistor som skickades ut per post fick vi PKM- och PKS-meddelanden direkt via våra kassasystem, så kallade cito-spärrar. Det var Nordbankens kontonummer som blev spärrade och våra kassasystem hade direktkontakt med bankens databaser.

Varje fredag fick vi nya checkspärrlistor från olika banker, listor vi plockade fram i kassan och snabbt ögnade igenom varje gång en okänd kund skulle ta ut pengar på check.

Sen fick vi DISA som räddade oss från att göra informationsändringar för hand. DISA stod för Datorstödd Information Snabb Assistens. Jag ska inte prata om användarvänlighet därför att ordet inte hade upfunnits än. Jag tänker heller inte prata om sökord, än mindre sökmotoroptimering.

Men DISA blev bättre och bättre och tog över rollen som "Postipedia," slog ut handböckerna och Kassa-Nytt. Flyttade fram det papperslösa samhället ytterligare en position.

Postkontor som mötesplats

För tjugofem år sen träffades människor på postkontoret. Grannar, bekanta eller nära vänner, alla hade de ärende till Posten, de visste att där kunde de träffa någon de kände och prata bort en stund med strunt efter att de hade hämtat ut sin pension eller sitt barnbidrag.

Många kunde få sitt eventuella behov att vara med andra uppfyllt genom att sitta kvar en stund och bara titta och lyssna på andra. En del ville mer än gärna prata med sin favoritpostkassör. De tog många nummerlappar samtidigt för att försäkra sig om att

komma till just "sin" postkassör, särskilt vid månadsskiftena.

Vi postkassörer var väl medvetna om den samhällsinsats vi gjorde som jourhavande psykologer. Trasiga människor från alla samhällsklasser med olika problem gick till Posten.

Jag minns särskilt en rättshaverist. Han brukade skicka rekommenderade brev till alla horor på Postkontor X. Postkontor X var dessutom hans hemmapostkontor så han njöt av att hämta ut sitt eget brev när det kom i retur till honom. Han visste ju att den postkassör som lämnade ut det till honom också hade läst att brevet var adresserat till alla hororna på kontoret. Jag kan inte beskriva det på annat sätt än att det kändes som om han fick vara som en blottare. Jag minns när jag skrev returavier till honom, hur olustigt det var att läsa vem det var adresserat till. Han skickade många rekommenderade brev till oss, under flera år. Han skickade även brev till politiker och andra myndighetspersoner. Alla breven kom i retur. Vi postkassörer kunde inte göra så mycket åt rättshaveristerna, de var som de var.

Jag minns människor med olika missbruksproblem. Jag kommer ihåg en stackars kund som kom fram till en kollega och bad om trasa och hink för han hade spillt ut innehåll ur en flaska och ville torka upp. Kollegan gav honom det och såg sedan hur han torkade upp innehållet, vred ur trasan i hinken och hällde tillbaka i sin flaska. Vi kunde inte göra mycket mer än att vara mänskliga och prata med dem som ville prata.

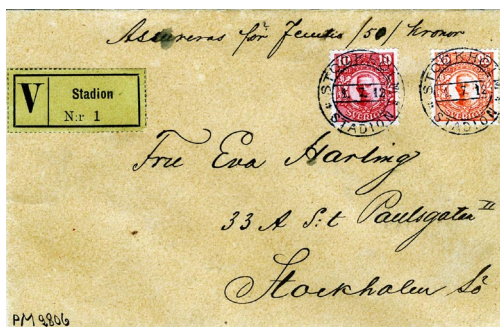
En del trasiga människor hade stulit uttagsblanketter på socialen, förfalskat namn och belopp och ville ha ut pengarna utan att visa legitimation. De kunde också stjäla av varandra. De var många gånger aggressiva och hotade med att vänta på oss efter stängningsdags om vi inte gjorde som de sa. Vi gjorde aldrig som de sa.

Jag var trots det, under hela min tid i kassan, aldrig med om att någon människa gjorde verklighet av sina hot.

En del människor som kom in för att uträtta postala ärenden ville ha sina ärenden

gjorda i en viss ordning och de kunde bli förtvivlade och få utbrott om vi inte gjorde "rätt". Det drabbade nya postkassörer som inte hade hunnit få information om hur dessa personer ville ha det. Det kunde till exempel vara att en person inte ville att man öppnade luckan. Gjorde man det kunde personen börja gallskrika och postkassören var då totalt oförberedd.

Ett brev betyder så mycket

Ett värdebrev (av postkassörer kallat för ass) assurerat för femtio kronor och skickat från Stockholm år 1912. Fotograf okänd.

När jag gick i mellanstadiet skickade jag ofta brev. Jag brevväxlade både med kusiner som bodde i Jugoslavien och med en jämnårig flicka från Kävlinge. Från och till hade jag tio till femton brevvänner.

Poängen med att skriva brev var givetvis att få brev tillbaka. Att få brev adresserade direkt till mig och bara till mig var både spännande och roligt. Det var något jag längtade efter varje dag. Ett litet brev som damp ner i brevlådan, ett kuvert med mitt namn och adress på, ett frimärke i översta högra hörnet och en liten miniteckning i form av hjärta eller nalle ritad på framsidan. Jag slet upp kuvertet och läste om mina kusiners senaste bravader, om min Kävlingekompis favoritdjur och favoritböcker. Jag läste om och om igen, det var en fröjd och en av dagens absoluta höjdpunkter. Jag svarade alltid på en gång, satte mig ner med kompisens brev framför mig, följde det nogsamt och besvarade frågorna för att därefter övergå till att

berätta om något som hade hänt i mitt liv de senaste dagarna, fylla på med frågor till mina brevvänner och sedan avsluta med en magisk önskan: Skriv snabbt svar.

SNÅLLA SKRIV SNABBT SVAR.

Då, när jag gick i mellanstadiet för fyrtio-fyra år sedan kunde det innebära att svaret kom inom några dagar. Postade jag ett brev på måndagen kunde jag med lite tur få svar redan på torsdagen. Att få ett eller flera brev i veckan betydde stor lycka för en kommunikationsglad liten elvaårig flicka.

Idag har utvecklingen vad gäller sättet att brevväxla fullständigt exploderat och blivit något helt annat. Mina barn vet knappt vad ett kuvert och frimärke är för något. De vet inte hur de ska skriva adressen och var de ska placera frimärket. Mina barn snapchatar och skickar meddelanden. De skickar inte vykort, de lägger upp bilder på Instagram.

Jag har själv slutat att skriva fysiska brev, har följt med utvecklingen och använder de kommunikationsarenor som finns på sociala medier. Men jag kan fortfarande sakna känslan, längtan efter ett brev som ska dimpa ner i brevlådan. Hur jag springer mot ytterdörren och se där! Det ligger ett brev där på hallgolvet, ett brev, bara till mig.

Anekdoter

En dam i sjuttioårsåldern står i brev- och paketkassan och ska skicka ett Sverigepaket med julkappar till sina barnbarn i Umeå.

Sverigepaketet togs fram inför julen 1990. Det kunde användas av privatpersoner och skickas inrikes. Paketet blev en stor succé. Fotograf okänd.

Postkassör Linda är ytterst tjänstvillig och hjälper tålmodigt den saktfärdiga och pratsugna damen att slå in paketet. Vid jul är det kö till dörren från morgon till kväll och Linda försöker att inte stressa utan bara vara en glad och serviceinriktad postkassör. Hon hoppas att de övriga kunderna ska ha överseende med att det går långsamt.

När paketet äntligen är färdiginslaget, geditet ihoptejpat och adresskortet ifyllt tittar damen sig förvirrat omkring och undrar var hennes gröna virkade mössa har tagit vägen?

Linda har en svag förnimmelse av något grönt överst på paketet men när hon tittar ut över människohavet bestämmer hon sig sekundschnabbt och säger ”dessvärre har jag inte sett någon.”

En bra bit in i mars satt mössan på plats igen, återsänd från Umeå som klump.

Poste restante till Barbro Grahm

Postkassören, vi kan kalla henne för Riitta, var inte på sitt bästa humör den här dagen. Hon hade festat till halvtre på morgonen och sovit dåligt på förmiddagen. Man skulle utan att överdriva kunna påstå att hon önskade att hon befann sig någon annanstans än på postkontoret denna eftermiddag.

Hon trycker fram en kund som vill hämta poste restante till Barbro Grahm. Barbro Grahm var en stamkund som hämtade sin post varje dag, alla visste vem hon var och hur hon såg ut. Barbro har tydligen fått förhinder och skickat ett bud tänker Riitta, konstigt det har aldrig hänt tidigare. Nåväl, hon ber kunden att legitimera sig.

– Förlåt, säger kunden. Varför ska jag visa legitimation? Frågan ställs ytterst ödmjukt men aningen för ifrågasättande.

Nattens eskapader börjar hinna ifatt vår goda Riitta och humöret sjunker om möjligt till ännu lägre nivåer, hormonerna kommer fullständigt i olag och framkallar en otrevlig stämning i lokalen. Hon kan inte se det som annat än ren provokation.

– Det är väl klart du måste visa leg väser Riitta sammanbitet. Jag har ju ingen aning om vem du är!

– Näe, vet du vad, det tänker jag inte alls göra! Och förresten, varför måste du veta vem jag är?

Det blir tyst. Alla i postlokalen håller andan, väntar på upplösningen. Till och med nummerlappsmaskinen är stum.

Kollegan som sitter i kassan bakom och har hört hela ordväxlingen kliver fram till Riitta, tar henne åt sidan och viskar: Riitta, för helvete, skärp dig, kunden vill köpa ett postogram.

Profilkläder

Min kollega muttrade högljutt i omklädningsrummet.

– Jag fattar inte vad som har hänt! Igår gick det utan problem och idag kan jag inte dra upp gylfen? Visserligen var det fredag igår men jag kan ju inte ha gått upp så mycket på ett dygn?

Hon såg förkrossad ut. Jag förstod ingenting jag heller. Vi hade jobbat fredag kväll. Jag hade med egna ögon sett henne vandra fram och tillbaka mellan pakethyllorna, valvet och kassan hela eftermiddagen ända fram till stängning, iförd beiga cigarettbyxor, vit skjorta och den fantastiska pansarkoftan, som vi kallade den marinblåa trekiloskoftan.

Damcardigan, i postkassörsmun även kallad pansarkoftan, ingick i Postens profilkläder för kassapersonal mellan åren 1994 och 2002.

Fotograf okänd.

Nu drygt ett halvt dygn senare när vi morgontrötta och yrvakna bytte om till våra uniformer igen kunde hon inte få igen gylfen på byxorna.

Första gången Posten införde de så kallade profilkläderna var 1991. Vi skulle klä om inför 90-talet som det hette i internkommunikationen, något försenade.

Själv var jag ingen vän av uniform även om jag kunde se nyttan av att vissa personalgrupper bar dito. Dock tyckte jag inte att vi postkassörer, som satt bakom en lucka på ett kontor, var lika svåra att urskilja för kunderna.

Våra nya arbetskläder var en katastrof och jag avskydde kjolen, kostymen, blusen, scarfen, ja varenda litet plagg som vi kallade för ”Frälsisuniformen”. En del kollegor tyckte det var praktiskt att slippa slita på egna kläder, inte jag. Jag måste erkänna att jag kände mig som en östtysk statstjänsteman när jag drog på mig arbetskläderna. Nej, de första profilkläderna blev ingen succé och byttes snabbt ut mot en ny, något modernare kollektion något år senare.

Postkassör Kerstin Malmberg visar upp sina nya profilkläder på postkontoret Knivsta år 1994.

Foto: Sven Tideman.

Och det var ett par av dessa moderna byxor med sidogylf som min stackars kollega nu försökte kränga över sin plötsligt överdimensionerade bak och midja.

– Är du säker på att det är dina byxor, frågade jag försiktigt?

– Vems skulle de annars vara?

Men något i min fråga triggade ändå igång en tankeverksamhet och hon öppnade sitt skåp. Där hängde hennes egna, hon gav ifrån sig en suck av lättnad, drog snabbt av sig någon annans byxor och var därmed redo för lite postverksamhet.

Hot om brevlåda

En mycket arg kund kastar in en lapp och ett tjugotal brev till postkassören i brevkassan.

– De här breven har jag fått trots att han som bodde här innan mig har flyttat! Du måste skriva rätt adress på breven och eftersända dem!

Postkassören har lång kö och inte tid att skriva ny adress på tjugo brev.

– Du har nog fått breven för att han inte har begärt adressändring och eftersändning av sin post. Men jag har tyvärr ingen möjlighet att göra det åt dig, jag måste be dig skriva adressen själv.

– Det har jag verkligen inte tid med. Nu ser du till att eftersända de här breven till rätt adress!

– Tyvärr jag har kö och ingen...

– Det bryr jag mig inte om. Om inte du tar de här breven nu genast så lägger jag dem på brevlådan så får du göra det senare ikväll istället!

Brevkassan

Det är två brev- och paketkassor öppna, båda postkassörerna har kö till ingången, det vill säga genom hela lokalen. Klockan är fem på eftermiddagen och det är rusning från de lokala företagarna som är på Posten för att få iväg sina brev och paket innan de ska stänga verksamheten och gå hem.

Det är tryck i båda kassorna, postkassörerna jobbar snabbt och koncentrerat, paket läggs i stora burar, kvitton för rekommenderade och assurerade försändelser skrivs så pennor glöder.

Det ringer på dörren på baksidan då och då, en del kunder har nämligen specialavtal med kontoret och lämnar in sin post via baksidan.

Det ringer på dörren även denna eftermiddag och den ena postkassören springer ner och öppnar, postiljonerna syns nämligen inte till just då.

Tiden tickar. Den andra postkassören, ung och tämligen nybakad från Postskolan blir lite nervös, kunderna i kollegans kassa börjar skruva på sig, tittar in med långa halsar som om de spanar efter någon. De muttrar och undrar naturligtvis vart deras postkassör tog vägen.

Den nybakade befarar kaos och för att försäkra kunderna om att allt är i sin ordning öppnar hon luckan och säger försynt att ”det är ingen fara, hon är och tar en kund bakifrån, hon kommer snart.”

Sen vill hon bara dö när hon inser vad hon precis har sagt.

Bus

Vi hade roligt på jobbet och busade ofta med varandra. Vid ett tillfälle hade ”någon” satt en skylt på utsidan av min kassa på vilken det stod: Tala tydligt! Jag hör illa.

Med första kunden utspelas följande.

– HUR LÄNGE HAR DU GJORT DET?

– Vaddå?

– HÖRT ILLA?

– Vaddå? Jag öppnar luckan och är fullständigt oförstående till varför kunden skriker välartikulerat.

– Det står ju här på skylten.

Att vara offentlig och ha ett ovanligt namn

En månadsskiftestorsdag jobbar jag på ett stort kontor och trycker fram kunder i ett rasande tempo, jag gillar när det går fort, gil-

lar att få in en stor hög med femton, tjugo räkningar och att knappa in information, en massa sifferkombinationer i min postkassamaskin. Det står minst etthundratre personer i lokalen som nogsamt följer nummerräkningsmaskinens automatiska dirigering till olika kassor. Det som hörs är plingandet från den och knatttrandet från tio olika pkm-maskiner.

Så trycker jag fram en kortvuxen man. Kanske borde jag nu nämna att jag heter Snövit. Jag vet, det låter helt skruvat men jag är döpt till Snövit. Det har aldrig varit konstigt förrän nu, i kassan på ett postkontor. För att överhuvudtaget se mannen som jag har tryckt fram, är jag tvungen att öppna luckan och luta mig ut. Jag tar hans räkningar, uttagsblankett och legitimation.

Jag registrerar att han iakttar mig med viss förtjusning, jag blir nervös. Han ser ut som om han vill säga något.

– Vad heter du?

Utan att tappa fattningen, fortsätter jag att knappa in sifferkombinationer.

– Maria. Jag heter Maria.

Språkförbistring

Jag pratar utpräglad småländska trots mina trettiofem år i Stockholm. Under en period var det extra problematiskt. Det var under de år då dubbelt porto, 100 gram brev kostade fyra kronor och fyrtio öre. Många kunder hade svårt att höra vad jag sa när jag sa ”fyra och fötti.”

Än värre var det med priset på 100 gram brevpostförskott, fjorton och fyrtio. Vid frågor om brevpostförskottspris svarade jag ”fjotånn och fötti.” Naturligtvis redde vi alltid ut det kunderna och jag, med öppen lucka och ytterst långsamt sa jag ”fjooootåååånn å föööörri.” Mina r skorrande genom lokalen och fick de stora fönsterrutorna att skaka och skallra.

Att vara småländsk postkassör i Stockholm kunde även medföra andra missförstånd.

På ett kontor hade vi en ytterst trevlig stamkund från ett sydeuropeiskt land. Hon

gillade mig och vi småpratade om stort och smått i kassan. Jag tror att hon tyckte om mig för att hon trodde att vi kom från samma land.

En dag tog hon mod till sig och sa:

– Du kommer inte ifrån Sverige, eller hur?

– Nej, det gör jag inte.

– Jag hör det, sa hon och gav mig ett stort leende i samförstånd.

Ännu mer språkförbistring

Vid ett annat tillfälle, ett månadsskifte då räkningar skulle betalas, tryckte jag fram en man i hantverkararbetskläder. Han tog fram sina räkningar, skrynkliga men optiskt fullt läsbara, ur en av miljoner fickor verkade det som.

– Det blir sjutusenåttahundranittiotre kronor tack, sa jag efter fyra minuters knappande.

Mannen började gräva efter pengar. Det stod ganska snart klart att han inte hade den blekaste aning om i vilken av sina otaliga fickor han hade förlagt dem.

Jag iakttog honom med större och större fascination, tänk att ett arbetsplagg kan ha så många fickor! Vi tittade på varandra, han lite besvärat.

Som så många gånger ville jag lätta upp stämningen och eftersom det var strax efter jul frågade jag glatt om han inte fick någon pliiååååånbok i julklapp.

– Sorry, I don't speak Swedish, what did you just say?

Det lättade tyvärr inte upp stämningen, den blev ännu mer besvärande, nu dessutom för oss båda två.

Men mina kollegor fick sig ett gott skratt.

Cash Management

Under en kort period 1994 jobbade jag i huvudkassan på Stockholm 21, Posten Norrbackagatan. Regionkontoret hade utlyst en tävling i cash management och jag var inte sen att anta utmaningen. Tävlingen gick ut på att ha exakt så mycket pengar på kontoret som man behövde, varken mer eller mindre. Eftersom det bor en liten risktagare i

mig så chansade jag mer än en gång och skickade in nästan alla våra pengar till Centralkassan på kvällarna. Detta för att vi då slapp betala för en massa kontanter i valvet.

Då var följande scenario vanligt nästföljande morgnar: jag öppnar luckan och frågar alla i lokalen vilka som ska sätta in pengar. Sen ber jag dem att komma fram så att vi kan betjäna dem först för att därefter betjäna resten av kunderna som ville ta ut pengar. Blev det kris och panik fick någon av oss kassörer springa iväg till en bank och hämta pengar.